

**Projecte *L'esquerra en la Transició espanyola,*
HAR2012-31431 (2013-2015).
Resum dels resultats**

A mitjan dècada dels anys seixanta, la dictadura franquista estava immersa en una profunda crisi, a la qual havia contribuït de manera notable la conflictivitat social creixent impulsada pels diferents grups de l'esquerra. Al PCE, la principal formació política de l'esquerra i del conjunt de l'antifranquisme, s'hi ha dedicat una gran atenció en la recerca. Al llarg dels anys seixanta i primers setanta, el Partit Comunista havia experimentat un creixement continuat a partir, fonamentalment, del paper dels seus militants en els principals moviments socials en els principals moviments socials en ascens, i de la capacitat d'atracció del partit entre aquells sectors més sensibilitzats contra la dictadura. Això va donar lloc a un partit d'activistes, heterogeni i amb una cultura política democràtica i participativa cada cop més allunyada de la comunista tradicional. El PCE havia realitzat una notable elaboració política, tant pel que fa als objectius immediats com als plantejats a llarg termini. L'objectiu fonamental a assolir el més aviat possible era l'establiment d'una democràcia homologable a les de l'Europa propera, i a aquest objectiu es van subordinar tots els altres. Condició indispensable per aconseguir-ho era, per al PCE, la superació de la guerra civil en els termes definits per la política de *reconciliación nacional* de 1956. Els dos instruments per assolir la democràcia eren la mobilització social reivindicativa i política i la unitat de l'oposició a la dictadura a l'entorn d'un programa bàsic de ruptura democràtica mitjançant l'obertura d'un procés constituent conduït per un govern provisional. A partir de la democràcia recuperada, el PCE comptava que existirien les condicions favorables per aplicar el seu projecte d'avença cap al "socialisme en llibertat", a través d'una democràcia "política i social" i de la "revolució de la majoria". Com per a altres partits comunistes d'Europa Occidental, per al PCE l'anomenat "socialisme real" no era ja un model desitjable de socialisme –fins i tot es qüestionava tímidament si podia considerar-se realment socialisme–, com tampoc era una via a seguir la insurrecció violenta, la presa del "Palau d'Hivern". El que es va anomenar "eurocomunisme" era tant una via pacífica cap al socialisme com un model de socialisme respectuós amb les llibertats i la sobirania popular.

Davant d'un potent PCE, el PSOE apareixia a començaments de la dècada dels setanta com un grup escàs d'efectius, sense una presència rellevant en els moviments socials, amb el llast d'una direcció a l'exili que durant anys havia defensat una política d'espera de temps més propicis i practicant d'un anticomunisme de guerra freda. Tanmateix, a mitjan decenni. El PSOE estava immers en un procés de reorganització i relançament, a partir d'una nova i jove direcció, que començava a donar resultats positius. D'altra banda, l'espai socialista estava ocupat també per un seguit de grups socialistes regionals i pel *Partido Socialista Popular*, nova denominació del *Partido Socialista del Interior*, tots ells sorgits en part per la limitada activitat –més enllà d'algunes zones, en particular del País Basc- de l'històric partit socialista i per les seves posicions immobiliàries.

La reorganització del PSOE es va accelerar des de començaments de 1976, amb l'entrada en escena dels projectes reformistes governamentals, en primer lloc el de menys abast del primer govern de la monarquia i a continuació l'encapçalat per Adolfo Suárez. Per a ambdós projectes, el PSOE era un actor polític necessari, cosa que va comportar que se li aplicés un tracte molt tolerant, també imposat pels seus suports internacionals i per les necessitats de la política exterior governamental. El PSOE –com els altres grups socialistes- tenia com a objectiu polític fonamental l'establiment d'un règim democràtic i en el seu XXVII Congrés, celebrat el desembre de 1976 essent encara un partit il·legal però gaudint d'una notable tolerància, va elaborar un "Programa de Transició" al socialisme a través de tres etapes que culminarien en una societat sense classes i autogestionària. En aquell congrés, es va acordar definir el partit com a "marxista", tal com es definien la major part dels altres grups socialistes.

A mitjan anys setanta, a Espanya, com a tot Europa, existia una sèrie de grups ubicats a l'extrema esquerra –principalment maoistes i trotskistes-, d'orígens diversos, molt actius i presents en els principals moviments socials, per bé que amb una implantació territorial molt desigual. Si està clar que el pes de joves estudiants era molt notable en aquells grups, la seva composició era molt més diversa del que s'ha assenyalat habitualment, amb un nombre no negligible d'obres joves. Crítiques totes amb el PCE, qualificat de "revisionista", les principals organitzacions –PTE, ORT, MCE i LCR- mantenien posicions diferents, cosa que va comportar una notable fragmentació d'aquell espai polític tot i compartir una cultura política radicalment anticapitalista i antiimperialista. A més, es van donar evolucions ràpides en les posicions polítiques, especialment en els grups més nombrosos i amb més implantació, com ara el PTE, que va assumir amb retard moltes posicions adoptades amb anterioritat pel PCE.

Pràcticament tota l'esquerra va coincidir a les principals plataformes antifranquistes –*Junta Democrática, Plataforma de Convergencia Democrática, Coordinación Democrática*- i, per tant, va compartir el projecte polític rupturista, per bé que mantenint posicions diferenciades.

Les eleccions del 15 de juny de 1977 van donar lloc a un nou escenari polític. La recerca ha dedicat atenció a l'anàlisi d'aquelles eleccions i l'explicació del resultat. El PSOE va obtenir el suport d'una part extensa de l'electorat identificat amb l'esquerra, mentre que el PCE va obtenir el vot dels sectors més mobilitzats del seu entorn en aquelles zones del país on havia aconseguit una implantació més sòlida. Per la seva part, les candidatures de l'extrema esquerra –encara a la il·legalitat- van veure limitat el seu suport als seus entorns més propers.

El PSOE va esdevenir la segona força parlamentària i la primera de l'esquerra. El PCE va ser la tercera força parlamentària, però amb un resultat modest. Les candidatures presentades per l'extrema esquerra no van aconseguir representació. La recerca ha dedicat una gran atenció al paper de socialistes i comunistes a l'etapa constituent. PSOE i PCE, si bé van participar en el consens constitucional amb un paper rellevant, així com en altres acords –destacadament, els Pactes de la Moncloa-, van mantenir unes posicions molt distants i unes relacions entre la fredor i l'enfrontament, derivades de la competència i de les notables diferències quant als projectes polítics.

L'èxit electoral va portar el PSOE a considerar convenient afavorir una dinàmica política de caràcter essencialment bipartidista, cosa que implicà tractar de minimitzar el paper del PCE. D'altra banda, va propiciar la integració al seu si dels altres grups socialistes, -el PSP i els grups que van formar la *Federación de Partidos Socialistas*-, una operació culminada amb èxit en relativament poc temps i que va comportar un apreciable reforçament del partit, en especial per la incorporació de nombrosos quadres. El PSOE va impulsar també el reforçament de la UGT d'acord amb la seva aposta pel tradicional model socialdemòcrata de relació partit-sindicat, cosa que va alimentar la competència amb CCOO per l'hegemonia sindical. Pel que fa a la principal aposta política, des de l'inici de la legislatura constituent el PSOE es va presentar com el partit de l'oposició, l'"alternativa de poder" a la UCD, descartant qualsevol col·laboració amb el PCE.

Des de la seva posició minoritària, el PCE va defensar una política de "concentració democràtica" per assegurar l'elaboració de la Constitució i per fer front al conjunt de reptes plantejats, de de la crisi econòmica a la persistència de la violència terrorista. Per als comunistes, els Pactes de la Moncloa demostraven la necessitat d'aquella política i, per assegurar-ne el

compliment, un govern d'aquell caràcter era la millor opció. El refús del PSOE a la proposta comunista, fins i tot la seva acceptació a contracor dels Pactes de la Moncloa, va ser durament criticat pel PCE, que considerava que el PSOE avantposava els seus interessos partidistes i, a més, infravalorava els perills involucionistes. Per la seva part, el PSOE considerava que el PCE propiciava una política de col·laboració amb UCD que operava com una pinça en contra seva.

Si en el PSOE va ser prioritària, des del primer moment, l'actuació en l'àmbit institucional, el PCE va mantenir la seva política de presència en els moviments socials, la qual cosa, d'altra banda, constituïa un capital particularment valuós. La militància comunista va ser fonamental per consolidar CCOO com a primer sindicat del país, i el partit considerà essencial l'enfortiment dels moviments ciutadans, tant per consolidar la democràcia com per caminar cap al socialisme. Per part seva, el PSOE, malgrat l'increment d'afiliació que va experimentar, i més enllà del seu suport a UGT, continuà amb una presència escassa en altres moviments, alguns dels quals, a més, veia amb desconfiança.

Les eleccions generals de març de 1979 amb prou feines van modificar els resultats de vint-i-un mesos abans. El PSOE havia alimentat les expectatives de victòria electoral que van resultar frustrades. El PCE va millorar els seus resultats però només lleugerament. Per la seva part, l'extrema esquerra no va abandonar la seva condició d'extraparlamentària, fet que en va aguditzar la crisi. El sistema de partits configurat el juny de 1977 semblava consolidar-se.

Les eleccions municipals celebrades el mes d'abril van permetre al PCE aconseguir el seu millor resultat, fet que forçà el PSOE a negociar un acord entre els dos partits de l'esquerra per governar conjuntament nombrosos municipis, la qual cosa posaria en mans socialistes les alcaldies d'una bona part de les principals ciutats espanyoles. Era el primer acord important entre socialistes i comunistes i, per als segons, havia de suposar un canvi en les relacions entre tots dos partits. Però les diferències persistien. Si per al PCE la col·laboració entre socialistes i comunistes era indispensable per a consolidar la democràcia i avançar cap al socialisme, per al PSOE el PCE era un obstacle per al seu projecte d'assolir el govern per desenvolupar polítiques modernitzadores fins i tot allunyades de la tradició socialdemòcrata. La recerca ha dedicat una notable atenció a l'enduriment de l'oposició socialista als governs d'Adolfo Suárez fins al 1981.

Tant el PSOE com el PCE van viure crisis que tingueren orígens, característiques i conseqüències molt diferents. La recerca ha aprofundit en la del PSOE el 1979, que va ser superada amb facilitat i va deixar el partit preparat per arribar al govern, amb un lideratge fort i un programa de canvi

capaç d'atraure franges de l'electorat amb posicions moderades. La crisi del PCE ha estat motiu d'una més gran atenció, analitzant-se en profunditat la diversitat de factors que hi van intervenir –de caràcter ideològic, polític, cultural-, pel fet d'haver estat menys estudiada i haver-se explicat de manera molt reduccionista, i per haver tingut com a conseqüència fonamental la pràctica desaparició de l'escenari polític espanyol d'una formació que havia estat el "partit de l'antifranquisme" i que havia contribuït decisivament a l'establiment de la democràcia.

Les eleccions d'octubre de 1982 han estat considerades com el final de la Transició. El PSOE va aconseguir una amplíssima majoria absoluta que li permeté governar en solitari i aplicar un programa molt allunyat de les formulacions de tot just sis anys abans, en un context internacional que també havia canviat substancialment amb l'inici de la "revolució conservadora" a Gran Bretanya i els Estats Units.